

Barajul de la Bicz - realizări și suferință

- 1. Planul construcției barajului de la Bicz**
- 2. Realizarea șantierului și implicarea muncii forțate**
- 3. Impactul proiectului asupra zonei Bicz:**
 - Înființarea Orașului Bicz
 - Construirea fabricii de ciment
 - Dezvoltarea infrastructurii rutiere și feroviare
 - Producerea energiei electrice

1. Planul construcției barajului de la Bicz

Complexul hidroenergetic de la Bicz a fost proiectat pentru întâia dată de renumitul inginer român Dimitrie Leonida¹.

În viziunea lui Dimitrie Leonida, energia electrică produsă la Bicz-Stejaru ar fi putut asigura dezvoltarea economică a întregii Moldove, exercitând o influență benefică asupra industriei cât și asupra agriculturii din zonă. În forma sa inițială proiectul prevedea realizarea unui lac de acumulare și contruirea unui baraj de beton care să includă în corpul său o uzină hidroelectrică, undeva în zona "Livada Poștei", cuprinsă între satul Cârnu și gura de vărsare a pârâului Izvorul Muntelui.

Deoarece prin această variantă rezulta o cădere de apă de la o înălțime destul de redusă care ar fi produs o putere electrică modestă în centrala electrică propusă, s-a renunțat la acest prim proiect. A urmat o nouă variantă mult mai eficientă ce consta în realizarea unui tunel subteran de circa 4 km pe sub muntele Botoșanu, pornind din lacul de acumulare. Uzina era proiectată cu o suprafață totală de 2400 m² cu 4 turbine de tip "Francis" de câte 12000 CP și cuprindea: o sală a mașinilor, sala transformatorilor, sala instalațiilor de distribuție, ateliere și birouri. În sfârșit apa era readusă de la uzină în albia Bistriței, printr-un canal deschis de 2 km lungime². Lipsa finanțării și declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial a amânat punerea în aplicare a proiectului.

Instaurarea regimului comunist în România - din anul 1945 - care urmărea dezvoltarea industriei grele a relansat planul construirii barajului de la Bicz și hidrocentrala Stejaru din nevoia stridentă de energie electrică. În acest context

¹ "Dimitrie Leonida (1883 - 1965) s-a născut la Fălticeni urmând mai apoi studiile secundare la Buzău, Constanța și București. În anul 1908 obține diploma de inginer electrotehnic la Școala Politehnică din Berlin - Charlottenburg, lucrarea sa având tema: „Studiul unei uzine hidrotehnice la Stejaru, lângă Bicz”. Întors în țară se ocupă cu introducerea iluminatului în capitală și devine profesor universitar la Timișoara și București. În anul 1909 înființează Muzeul Tehnic, iar în 1917 prima stație de emisie radiotelegrafică din România.” - Marcel Dragotescu, Costică Găitănanu, Izvoare de lumină, Ed. Clio, Bacău, 1995, p. 22.

² Ibidem p. 24.

Institutul de Studii și Proiectări Energetice București, încă din anii 1949-1950 începe un program de măsurători pe valea Bistriței începând de la Vatra Dornei, în aval, pentru studierea debitelor de apă în diferite situații în funcție de anotimp și precipitații.

Pe baza studiilor elaborate de I.S.P.E la 13 noiembrie 1950 Consiliul de Miniștri a Republicii Populare Române prin Hotărârea nr. 1182 stipula:

“Acordând o însemnătate deosebită lichidării înapoierii economice a Moldovei, în care a fost lăsată de regimul burghezo-moșieresc; Pentru a ridica nivelul material și cultural al populației din Moldova, de pe valea Bistriței și Siretului prin:

- crearea unei baze energetice puternice necesară industrializării și valorificării bogățiilor solului și subsolului Moldovei;
- combaterea inundațiilor și secetei de-a lungul văii Siretului și în nordul Bărăganului;
- dezvoltarea culturilor agricole intensive, bazată pe folosirea irigațiilor și energiei electrice în vederea asigurării unei recolte stabile și abundente;
- în scopul pregătirii condițiilor pentru crearea unei arii de navigație între Moldova și Dunăre;

Consiliul de Miniștri hotărăște:

- construirea pe râul Bistrița, în regiunea Biczaz a unui baraj pentru crearea unui lac de acumulare cu o capacitate de cca. 1200000000 mc apa, care să asigure compensarea debitelor râului între anii secetoși și ploioși;
- construirea unei centrale hidroelectrice pe Bistrița, la Stejaru, cu o putere de 210000 kw și cu o producție de aproximativ 4300000000 kwh anual, care se va numi Centrala Hidroelectrică “Vladimir Ilici Lenin”.

Prin folosirea apelor cumulate la Biczaz și celelalte amenajări de pe râul Bistrița care se vor proiecta ulterior, se va ridica puterea electrică instalată la cel puțin 450000 kwh, iar producția de energie electrică, într-un an normal la aproximativ 1000000000 kwh.

- energia electrică produsă de centrala hidroelectrică de pe Bistrița va fi distribuită în primul rând în Moldova, pentru alimentarea industriilor prevăzute a se crea în perioada planului cincinal, precum și a orașelor și satelor din Moldova;
- se vor construi linii de 220000 și 110000 volți care vor lega centrala hidroelectrică de pe Bistrița cu Transilvania, Muntenia și restul Moldovei.”³

Acesta avea să fie actul de naștere, al începutului de eră al hidrocentralei românești.

2. Realizarea șantierului și implicarea muncii forțate

Pe baza Hotărârii nr. 1182 a Consiliului de Miniștri ai Republicii Populare Române în toamna anului 1950 au început lucrările de organizare ale viitoarelor șantiere amplasate în punctele cheie și anume: Tunel intrare în zona satului Cârnu, Tunel ieșire din satul Stejaru, comuna Pângărați și Barajul Biczaz din apropierea confluenței pârâului Izvorul Muntelui cu Râul Bistrița. Conducerea vastului șantier al hidrocentralei s-a instalat în clădirea fostului palat regal, purtând titulatura: ”Direcția Generală a Hidrocentralei” (D.G.H) fiind formată din: director general ing. Amedeo Georgescu; director tehnic Ioan Rusmanica;

³ Biczazul - o pagină măreață în istoria patriei noastre, vol I; Întreprinderea poligrafică Sibiu, Sibiu, 1960.

șef sector Tunel ing. Dumitru Mosora; șef sector Baraj ing. Ion Barteș. Proiectarea și prospecțiunile geologice au fost încredințate Institutului de Studii și Proiectări Energetice București condus de ing. Ion Băncilă.

Inițial în iarna anului 1950-1951 au fost construite primele barăci destinate pentru conducerea tehnică, dormitoare pentru muncitori și magazii de materiale. De asemenea s-a construit în colonia muncitorească Dodeni o baracă etajată prevăzută cu dormitoare comune, precum și o cantină ce urmau să asigure condiții minime pentru muncitorii mineri.

În primăvara anului 1951 s-a realizat modificarea cursului apelor Bistriței printr-un sistem de batardouri dispuse longitudinal.

În acest fel a fost posibilă executarea săpăturilor până la adâncimea de 30 m sub nivelul Bistriței și consolidarea rocilor prin injecții de ciment la 10-20 m adâncime. Pentru evacuarea apelor subterane au fost instalate electropompe puternice, situate în amonte de baraj, nu departe de punctul de lucru.

Trebuie remarcat deasemeni faptul că începând cu anul 1953 au fost puse în funcțiune: Fabrica de ciment “Congresul al XIX-lea al PCUS” - Bicaz și Fabrica de Betoane. Aceste obiective aveau să asigure cantitățile necesare de beton ce urmau să fie turnate în imensul corp al Barajului. Transportul și turnarea betonului s-a realizat prin amplasarea de macarale funiculare germane în cele două maluri ale Bistriței. Turnarea betoanelor a început la finele anului 1955, în 1956 încorporându-se 61000 mc, iar în 1959, 659000 mc betoane.

Baza tehnologică a utilajelor folosite pe șantierul barajului era asigurată de produsele fabricate în țările “surori” comuniste: excavatoare sovietice SE, autobasculante cehoslovace “Tatra” și dragi sovietice de tip NZ⁴.

În același timp în anul 1951 s-a început lucrul la șantierul tunelului pe sub muntele Botoșanu pe o distanță de 4655 m, care trebuia să asigure transportul apei sub presiune din lacul de acumulare până la ieșirea dinspre uzina Stejaru. Prin lungimea și secțiunea acestui tunel de aducțiune, el se număra la vremea respectivă printre cele mai mari tunele hidroelectrice din lume. Pentru executarea sa a fost necesară în total excavarea unui volum de aproape 600000 mc de steril, turnarea a 300000 mc de beton precum și injecții de 15000 tone ciment.

Lucrările s-au desfășurat pe două șantiere - Tunel Intrare și Tunel Ieșire - realizându-se o viteză medie de înaintare de 5,35 metri liniari pe zi. S-au înfruntat presiuni deosebit de mari pe o zonă totală de 1724 de metri cu infiltrații și izvoare puternice de apă, iar pe o zonă de 1568 m s-au traversat porțiuni cu infiltrații mari de gaze explozive.

Străpungerea a avut loc la 11 decembrie 1955 în schimburile brigăzilor de mineri conduse de Gavrilă Pasca și Ștefan Roman, fără a se constata vreo deviere de pe axa tunelului⁵.

⁴ Izvoare de lumină, p. 28.

⁵ Constantin Buruiian, I. Hociung, Monografia Orașului Bicaz, ed. Asachi, Piatra Neamț, 2007, p. 155.

Realizările minerilor de la Bicaz erau folosite de propaganda comunistă în tot acest timp, toate meritele fiind îndreptate către conducătorii Partidului Muncitoresc Român. “Aceste realizări au fost posibile datorită entuziasmului și priceperii cu care întregul colectiv al constructorilor a muncit zi de zi îndrumat și însuflețit în permanență de Partidul clasei muncitoare și de organizații ale Uniunii tinerilor Muncitori care au stat în fruntea luptei pentru a învinge toate greutățile care s-au ivit. Au fost posibile datorită faptului că am avut un însemnat ajutor tehnic din partea Uniunii Sovietice care ne-a livrat numeroase utilaje de construcție pentru tunel, ca: perforatoare, ciocane de abataj, compresoare, pompe de beton, tractoare și multe alte mașini (...).

Deasemeni din nesecatul izvor de experiență al constructorilor comunismului s-au însușit pe șantierul tunelului cele mai înaintate metode de muncă cum este cea a graficului ciclic Ivan Golovin, care a făcut posibilă ridicarea productivității muncii la un nivel record în domeniul săpării de galerii subterane”.

Șantierul de la Bicaz a fost tot timpul în atenția liderilor centrali ai Partidului Comunist și pentru că unul din inginerii care lucrau aici era chiar fiul lui Petru Groza, Octavian Groza. Dumitru Mosora a devenit ulterior unul din liderii partidului: „În mijlocul constructorilor de la Bicaz au venit delegați ai guvernului în frunte cu tovarășul Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri și delegați ai Comitetului Central”⁶.

Apa transportată prin galerie intra direct în centrala hidroelectrică de la Stejaru echipată cu 6 turboagregate care asigură o putere instantă de 210 kw, prin transformatori racordați la sistemul energetic național. Apa turbinată în hidrocentrala Stejaru este apoi evacuată prin canalul de fugă în lungime de 1185 în vechea albie a râului Bistrița, acolo unde începe să se formeze lacul Pângărați.

*

Anii construcției sistemului hidroenergetic de la Bicaz - perioada 1950-1960 - se suprapun cu punerea în aplicare a programului criminal de eliminare a opozițiilor puterii comuniste. În toată țara începând cu anul 1950 sunt construite unități de muncă forțată “pentru reeducarea elementelor dușmănoase Republicii Populare Române, în vederea încadrării lor în viața socială, în condițiile democrației populare și constituirii socialismului”⁷.

Baza sistemului legislativ represiv a fost formulată prin adoptarea a două decrete: Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950 când au fost create Unitățile de Muncă forțată și Decretul nr. 1.554 din 22 august 1952, prin care unitățile de muncă forțată au primit o nouă reglementare juridică, fiind transformate în Colonii de Muncă. Aceste prevederi îi afectau pe “chiaburi, foștii condamnați pentru speculă, rudele trădătorilor de patrie (cei care au fugit peste graniță),

⁶ Ibidem, p. 43.

⁷ Bălan Ion, Regimul concentraționar din România, 1945-1964, Fundația Academia Civică, București, 2000: ASRI, f.d dosar 9572, vol 61, f. 178-179.

foștii legionari, membri de seamă ai partidelor istorice, țăranii care se opuneau procesului de colectivizare, etc.).

Cele mai importante unități de muncă forțată au funcționat la: Arad, Baia Mare, Barcea Mare, Biczaz, Brad, Bragadiru, CRM București, Buzău, Capu Midia, Castelu, Căvnic, Câmpulung, Cernavodă, Chilia, Chirnoși, Culmea, Dudulești, Doicești, Domnești, Dorobanțu, Dudu, Fântânele, Fundulea, Galesu, Giurgeni, Ghencea, Iași, Ițcani, Lucăcești, Mihai Vodă, Mogoșoaia, Valea Nistrului, Onești, Peninsula Valea Neagră, Periprova, Periș, Poarta Albă, Popești Leordeni, Roșia Montană, Roșia Pipera, Roznov, Salcia, Stoenești, Saligni, Sibiu, Simeria, Spantov, Tătaru, Vlădeni, Slatina⁸.

Deținuții politici aduși pe șantierul Biczaz au fost organizați în două lagăre: unul la Dodeni în locul actualei stații de transformare Cojusna (cei care lucrau pe șantierul Baraj și Tunel Intrare), iar celălalt pe actualul amplasament al stadionului orașului (cei care lucrau la construcția Gării CFR și la terasamentul căii ferate Piatra Neamț - Biczaz).

Începând cu toamna anului 1951, deținuții lagărului de la Dodeni supravegheați îndeaproape de cadrele militare au inițiat lucrările de săpături de pe malul stâng al Barajului. Aceștia erau repartizați pe brigăzi speciale în raport cu pătura socială din care proveneau, dar și cu gradul de vinovăție pentru care au fost condamnați. Se întâlneau astfel brigăzi de violatori, hoți de buzunare, dar și preoți, intelectuali sau așa-zisi "chiaburi". Cei din urmă erau puși la cele mai grele și mai periculoase munci începând de la săpatul, dislocarea și transportul sterilului cu vagonete.

Lagărul de la Dodeni avea forma dreptunghiulară și era înconjurat de o dublă rețea de sârmă ghimpată, înaltă de cel puțin 3 metri unul de altul, străjuite fiind la colțuri, de câte un observator înalt, deschis spre cele patru puncte cardinale. Lângă poartă se afla administrația lagărului unde își afla biroul comandantul, dar și unde locuiau securiștii și militarii. Deținuții locuiau în barăci lungi de circa 20 m înșirate paralel. În lagăr la început nu era curent electric, deținuții culcându-se odată cu lăsarea întunericului. Întrucât geamurile barăcilor în care erau închiși aceștia aveau vedere spre drumul național, conducerea lagărului, (...), a dispus ca în dreptul fiecărui geam să fie bătute paravane din scânduri la o distanță de 20 cm, atât cât să permită intrarea doar pe lateral a luminii solare. Atunci când erau scoși la munca de la lagăr până la baraj, numeroși soldați însoțeau convoiul, întreg traseul, populația civilă neavând voie să se apropie de deținuți.

Condițiile dure de muncă și lipsa de experiență a deținuților politici au determinat producerea a numeroase accidente de muncă din care au rezultat

⁸ Radu Ciuceanu, Regimul penitenciar din România, 1940-1962, Institutul Național pentru Studii Totalitarismului.

morți și răniți. Numărul lor nu se știe exact deoarece multe din accidente nu au fost raportate sau consemnate. Viața deținuților politici nu valora aproape nimic!

La construcția Barajului și a hidrocentralei Stejaru a participat și un număr important de militari ai muncii, unitate înființată prin Decretul nr. 2 din 14 ianuarie 1950. Militarii Serviciului Muncii reprezentau surplusul armatei române, ei urmând să asigure prestarea de muncă la executarea lucrărilor de construcții de interes general.

Până la finele anului 1959, la Bicz a funcționat un detașament de 1200 de militari. Aceștia au lucrat pe șantierele de la Tunel Intrare și Baraj. 400 de militari au fost repartizați la construirea Fabricii de Ciment și pe șantierul de la Stejaru⁹.

La 1 iulie 1960 sistemul hidroenergetic de la Bicz a fost dat în folosință. Deși era o realizare de primă importanță pentru economia țării, meritele miilor de deținuți politici care au muncit și murit nu au fost amintite până în 1990.

Odată închise gurile de evacuare ale barajului acumularea apei Bistriței a cuprins zone întinse până la Poiana Largului. Practic întregul fost raion Ceahlău a fost desființat fiind afectate localitățile de pe valea Bistriței: Cârnu, Secu, Izvorul Alb, Potoci, Ruginești, Buhalnița, Grozăvești, Chirițeni, Hangu și Ceahlău. Vetrele așezărilor au fost modificate radical, fostele sate reconstruindu-se pe culmile din jurul lacului sau în alte zone ale raioanelor Neamț și Tg. Neamț.

Cei care au fost obligați să se mute din calea apelor au primit despăgubiri modice care nu acopereau însă costul gospodăriilor pierdute.

În total pentru realizarea lacului de acumulare a fost necesară mutarea a 2291 de gospodării, cu un număr de 18760 de locuitori din 20 de sate. Majoritatea acestora 13196 au preferat să se mute pe versanții din apropierea locurilor natale, ceilalți acceptând dizlocarea în alte zone.

La finalul lucrărilor rezultatele erau remarcabile: Barajul de greutate are înălțimea deasupra solului de 127 m, o lungime a coronamentului de 435 m și o lățime maximă la bază de 119 m. Volumul total de beton și beton armat folosit a fost de 162500 mc. Lacul de acumulare format în spatele său se extinde pe o lungime de 35-40 km, are o lățime maximă de 2 km la Hangu și ocupă o suprafață de 33 km².

Transportul apei din lacul de acumulare până la hidrocentrala Stejaru se face printr-un tunel sub muntele Botoșanu care are o lungime de 4655 m. Tunelul are un diametru interior de 7 m pentru un debit de 178 mc/sec, iar centrala hidroelectrică de la Stejaru este amplasată pe terasa aluvională superioară a râului Bistrița. Aceasta este echipată cu 6 turboagregate și asigură o putere instalată de 210 mw¹⁰.

⁹ Decret privind înființarea Direcției Generale a Serviciului Muncii, 1950, Arhivele Naționale

¹⁰ Marcel Dragotescu, Costică Găitănanu, Izvoare de lumină, ed. Chio, Bacău, 1995, p. 32-34.

3. Impactul proiectului asupra zonei Bicz

Complexul hidroenergetic de la Bicz a modificat în mod esențial și radical profilul socio-economic al întregii zone. Într-un timp relativ scurt s-a înregistrat o creștere susținută a populației, s-au construit noi obiective industriale iar căile de transport rutier și feroviar au fost reconstruite.

- **Înființarea Orașului Bicz**

Localitatea Bicz a fost menționată pentru prima dată în istorie în hrisovul din 12 august 1611 emis de Constantin Movilă Voievod ca sat închinat Mănăstirii Bisericieni. De-a lungul timpului datorită activităților ce se bazau pe creșterea animalelor și prelucrarea lemnului Biczul și-a sporit populația devenind comună. După secularizarea averilor mănăstirești când moșia mănăstirii Bisericieni a trecut în proprietatea statului, în 1884 se va constitui în zona Bicz, un Domeniu Regal cu o suprafață de aproximativ 13000 ha. În acest context Biczul devine un important centru forestier cu 1800 locuitori cu mai multe gateri acționate hidraulic și o fabrică de cherestea.

Înființarea șantierului ce urma să contruiască Barajul, canalul de aducțiune și Fabrica de ciment a accelerat dezvoltarea comunei Bicz ca de altfel întreaga zonă. Numărul locuitorilor veniți din întreaga țară a crescut în fiecare an după 1950 ajungându-se în anul 1959 cu un an înainte de terminarea barajului la un număr de 12134 de persoane. Au fost construite blocuri de locuințe în cartierele Mărceni și Dodeni, o bibliotecă, clădirea Clubului Cimentistilor, spitalul și liceul din cartierul Ciungi.

Îndeplinind funcțiile și calitățile unui oraș, schimbarea de statut administrativ a comunei Bicz a fost hotărâtă prin Decretul nr. 299 din 27 august 1960: "În urma creării bazinului lacului de acumulare al hidrocentralei "V. I. Lenin" - Bicz, raionul Piatra Neamț, regiunea Bacău, unele din comunele și satele din zona acestuia, și-au schimbat așezarea. Ținând seama de noile așezări omenești ce au fost create și având în vedere interesele populației din aceste locuri, Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române decretează: (...) art. 5. Comuna Bicz trece în categoria orașelor de subordonare raională și va avea următoarele localități componente: Capșa, Ciungi, Dodeni, Izvorul Muntelui și Mărceni.

În anul 2004 orașul Bicz avea 3343 de locuințe și o populație de 8719 locuitori.

- **Construirea Fabricii de Ciment**

Construirea Fabricii de Ciment de la Bicz este strâns legată de începutul lucrărilor de construcție a barajului, a hidrocentralei de la Stejaru și de existența rocilor de calcar în zona Bicz Chei.

Necesarul unei cantități mari de beton a dus la adoptarea Hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 502 din 6 iunie 1951 prin care se stabilea locul de amplasare a unei fabrici de ciment în comuna Bicz.

Lucrările începute în 1951 au evoluat rapid astfel încât la finele anului 1952 s-a raportat producerea a 13664 tone de ciment. Ulterior s-au construit noi cuptoare iar fabrica a fost denumită "Fabrica de ciment Congresul al XIX-lea al PCUS). În paralel s-a construit în anul 1955 fabrica de plăci de azbociment. Deoarece aspectul social al salariaților fabricii lăsa de dorit s-au construit blocuri de locuințe în cartierul Mărceni însumând 868 apartamente.

Impulsionată continuu de cererea de ciment de pe piața internă și externă, activitatea de producție la fabrica de la Bicz va atinge un vârf maxim între anii 1970-1974. Ulterior în perioada 1975-1981 a fost construită o nouă fabrică de ciment la Tașca.

După anul 1990 producția de ciment a scăzut, fabrica de la Bicz fiind preluată de grupul german Heidelberg Zement în anul 1998¹¹.

- **Dezvoltarea infrastructurii rutiere și feroviare**

Direcția Căilor Ferate Române a fost înființată la 10 aprilie 1880 și se va dezvolta continuu înlesnind transporturile de mărfuri și călători.

Construirea barajului de la Bicz a determinat începerea lucrărilor la terasamente și poduri feroviare pentru linia ferată normală între Piatra Neamț și Bicz.

La ridicarea Gării Bicz și construirea terasamentelor feroviare au fost aduși deținuți politici înființându-se astfel colonia de muncă din cartierul Ciungi pe amplasamentul actualului stadion.

Lucrările au continuat cu extinderea căii ferate până la fabrica de ciment pentru transportarea utilajelor, iar mai târziu începând cu anul 1953 și pentru transportul cimentului în țară.

Creșterea traficului în perioada anilor 1976-1978 a cunoscut un recul după anul 1990. Activitatea recentă a gării se reduce la patru trenuri personale și unul Intercity până la București Nord.

Construirea Barajului și a Fabricii de Ciment a dus la modernizarea drumului național DN 15 ce se continua pe Valea Bistriței de la Piatra Neamț la Vatra Dornei. Asfaltarea și lărgirea drumului a permis accelerarea lucrărilor pe șantier, la finalul acestora DN15 a devenit un drum foarte circulat¹².

¹¹ Ibidem p. 255-260.

¹² Ibidem p. 189.

BIBLIOGRAFIE

LITERATURA PRIMARĂ IZVOARE

Arhivele Naționale, Decret privind înființarea Direcției Generale

Marcel Dragotescu, Costică Găitănanu, Izvoare de lumină, ed. Chio, Bacău, 1995

Bicazul, o pagină măreață în istoria patriei noastre, vol I; Întreprinderea poligrafică Sibiu, Sibiu, 1960

Constantin Buruian, I. Hociung, Monografia Orașului Bicaș, ed. Asachi, Piatra Neamț, 2007.

Radu Ciuceanu, Regimul penitenciar din România, 1940-1962, Institutul Național pentru studiul Totalitarismului

LITERATURA SECUNDARĂ

Aioanei Constantin, Troncota Cristian, Arhipelagul ororii, Magazin istoric nr. 3/1993

Bălan Ion, Regimul concentraționar din România, 1945-1964, Fundația Academia Civică, București, 2000

Constantin Florin, O istorie sinceră a poporului român, ed. Univers Enciclopedic, București, 1997

Deletaut Denis, România sub regimul comunist, Fundația Academia Civilă, București, 1997

Hossu Longin, Lucia, Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală, Humanitas, 2007

Oprea Marius, Bonalitatea răului. O istorie a securității în documente, 1949-1989, Polirom, Iași, 2002

Tismăneanu Vladimir, Fantoma lui Gheorghiu Dej, Univers, București, 1995

Tismăneanu Vladimir, Arheologia Terorii, ALFA, București, 1998